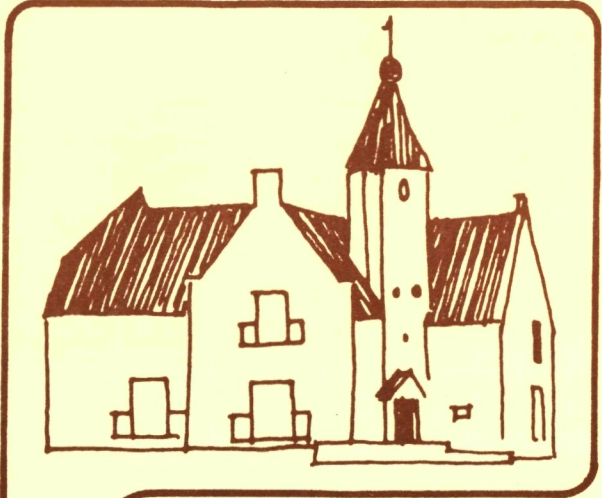
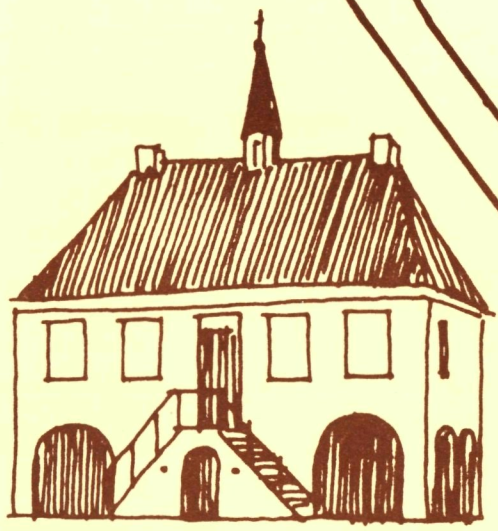

DE AA-KRONIEK

Uitgave van de
Heemkundekring
„Budel
en
Cranendonck”

AA - KRONIEK

2e Jaargang nr.4
December 1983

Uitgave van de Heemkundekring "Budel en Cranendonck"

Redactie:

J. Biemans	Akkerstraat 2,	6026 EE Maarheeze
M.v.Dooren	De Smeelen 19	6021 VA Budel
H.Jaspers	Past. Lemmenstraat 7	6023 AG Budel-Schoot

Redactieadres:

De Smeelen 19
6021 VA Budel

Bankrekening:

Rabobank Budel
nr.10.95.67.188

INHOUD

Van de redactie		1
Hoe wij aan ons woord marsepein komen	- H. Boks	2
De postgeschiedenis van Budel (IV)	- M. van Dooren	3
Jeugdherinneringen	- J. Reinders	7
70 jaar spoorlijn Eindhoven-Weert	- J. Biemans	10
Iets over Kerstmis en oude Kerstgebruiken	- H. Jaspers	11
Straatnamen (IV)	- J. Biemans H. Jaspers	15

VAN DE REDACTIE

Het verheugt de redactie u het vierde en tevens laatste nummer van deze tweede, eerste volledige, jaargang aan te kunnen bieden.

Een inhoudsopgave van deze jaargang komt als los inlegvel in het eerste nummer van de volgende jaargang.

Alhoewel Sinterklaas reeds weer lang terug is in Spanje, vertelt H. Boks hoe hij in Aken erachter kwam waar ons woord marsepein vandaan komt.

In de vierde aflevering over de postgeschiedenis van Budel vertelt Martien van Dooren allereerst het verhaal over "Tante Post" van Budel-Schoot, Budel-Dorplein en de legerplaats Budel.

Tot slot komt er nog een opsomming van gebouwen, adressen, postmeesters, etc.

De oud Schotenaar Jan Reinders heeft de verhalen over de Franse Revolutie met betrekking tot Budel-Schoot, die hij via overlevering heeft horen vertellen, voor ons op papier gezet.

Op feestelijke wijze werd 70 jaar geleden de spoorlijn Eindhoven-Weert geopend. Het station van Maarheeze was een van de stations aan deze lijn. Jac Biemans schreef hierover een kort artikel.

In het voor deze tijd van het jaar toepasselijk artikel vertelt Harry Jaspers iets over Kerstmis en de oude en nieuwe gebruiken rond dit feest, dat uit de Germaanse tijd stamt.

In de rubriek straatnamen IV beschrijven en verklaren Jac Biemans en Harry Jaspers weer een aantal straatnamen uit ons heemgebied, waarbij een brok geschiedenis komt kijken.

Wij wensen u veel genoegen met het lezen van deze artikelen en wensen iedereen een prettig Kerstfeest en een gelukkig en gezond 1984 toe.

HOE WIJ AAN ONS WOORD MARSEPEIN KOMEN

De geschiedenis die achter ons woord marsepein schuil gaat, kwamen wij onlangs in Aken op het spoor. Met de feestdagen in het vooruitzicht willen wij U graag deelgenoot in deze wetenschap maken.

De zomer van 1406 was voor de boeren niet al te best geweest. Grote gebieden hadden van het weer te lijden gehad en daardoor was de oogst ver beneden de maat gebleven. Het was zelfs zo erg dat, ondanks grote soberheid en zuinigheid, de voedselvoorraden tegen het einde van de winter volkomen uitgeput waren en ernstige hongersnood niet uit kon blijven.

Ook het stadje Lübeck stond een zware tijd te wachten toen men tot de ontdekking kwam dat er geen eetbare zaken meer binnen de poorten aanwezig waren.

Het gebeurde wel vaker dat er niet voldoende graan voorhanden was om brood te bakken, maar dan wist men zich te behelpen door uit aardappelmeel en stro noodbroden te fabriceren, zodat de magen niet leeg behoeften te blijven.

Maar nu . . . . . , nu was zelfs dát niet meer te krijgen.

Wie van de vroedschap (gemeentebestuur) de reddende ingeving kreeg, vermeldt de historie niet, maar ongetwijfeld moet het een koopman zijn geweest, die er aan dacht dat in de voorraadschuren van de handelaren nog grote hoeveelheden amandelen en suiker lagen opgeslagen, die kennelijk over het hoofd waren gezien. Tenminste . . . . . ? Maar wat wil je, noch suiker, noch amandelen zijn nu eenmaal zo geschikt om je maal mee te doen. Maar toch, als je helemaal niets meer hebt? Daarom besloten de vroede vaders dus maar om de bakkers te vragen of zij iets met deze ingrediënten aan konden vangen en stelden zij de voorraden omgaand ter beschikking. De bakkers lieten zich niet onbetuigd, doch gingen dadelijk aan de slag. En zie het lukte. Zij wisten zowaar broden ervan te fabriceren, die niet alleen eetbaar waren, maar nog voedzaam ook en lekker bovendien.

Op 25 april 1407 werden deze "noodbroden" voor de eerste maal aan de poorters (inwoners van de stad) uitgedeeld. Nu wil het toeval dat juist die dag St. Marcus werd gevierd, zodat het volk meende dat deze heilige de redder in de nood was geweest. Uit dankbaarheid noemde men het brood dan ook Marci Panis ofwel brood van Marcus gekregen.

Verwondert het U nu ook dat uit dit, uit amandelen en suiker "gebakken", Marci Panis ons marsepein is afgeleid?

Een goede opmerker zal beweren dat het verhaal niet helemaal waar kan zijn. Immers, de aardappel werd in Europa pas ingevoerd ná de ontdekking van Amerika in 1492. En dus kon men in 1406 en vroeger niet over aardappelmeel beschikken.

Literatuur: Aachener Backformen

H.K.F. Boks,
adjunct-streekarchivaris.

DE POSTGESCHIEDENIS VAN BUDEL (IV)

Allereerst wil ik u iets meer vertellen over de geschiedenis van Budel-Schoot, Budel-Dorplein en de Legerplaats Budel.

Budel-Schoot:

Rond 25 maart 1946 is de benaming Groot-Schoot.

Op 1-12-1967 komt er een wijziging in de benaming n.l. van Groot-Schoot in Budel-Schoot.

Sinds 1-12-1972 is Budel-Schoot hulppostkantoor zonder bestelling; dat wordt vervangen door plaatselijk postagentschap. Het blijft voor de postdienst ressorteren onder het postkantoor Weert.

Voor wat betreft de telegraafdienst blijft de telegraafcentrale Rotterdam het overgangskantoor. Voor de telefoondienst blijft het telefoondistrict 's-Hertogenbosch het kantoor van beheer.

Budel-Dorplein:

Op 1-12-1967 komt er ook een wijziging in de benaming van Dorplein in Budel-Dorplein.

Op de avond van 3 juli 1970 komt er een wijziging van de 4-cijferige abonneenummers in Weert (04950 woonplaatsen Budel-Dorplein en Weert) in 5-cijferige door het plaatsen van een 2 voor de nummers, die beginnen met een 2 of een 3; een 3 voor de nummers, die beginnen met een 4 of een 5 en een 1 voor de nummers, die beginnen met 8 (Dorplein).

Sinds 3-1-1972 is er een vervanging van het hulppostkantoor zonder bestelling in een plaatselijk postagentschap, dat voor de postdienst ressorteert onder het postkantoor Weert. Voor de telegraafdienst is het telegraafkantoor Rotterdam aangewezen als overgangskantoor. Voor de telefoondienst treedt het telefoondistrict 's-Hertogenbosch op als het kantoor van beheer.

Op 3-1-1977 wordt het plaatselijk postagentschap tijdelijk gesloten. Op 3-1-1979 vindt de opheffing plaats van het plaatselijk postagentschap.

Legerplaats Budel:

Sinds 1-5-1979 is er sprake van een vestiging van een intern plaatselijk postagentschap.

B. Gebouwen en adressen m.b.t. de post in Budel, Budel-Schoot en Budel-Dorplein en de Legerplaats Budel.

Budel:

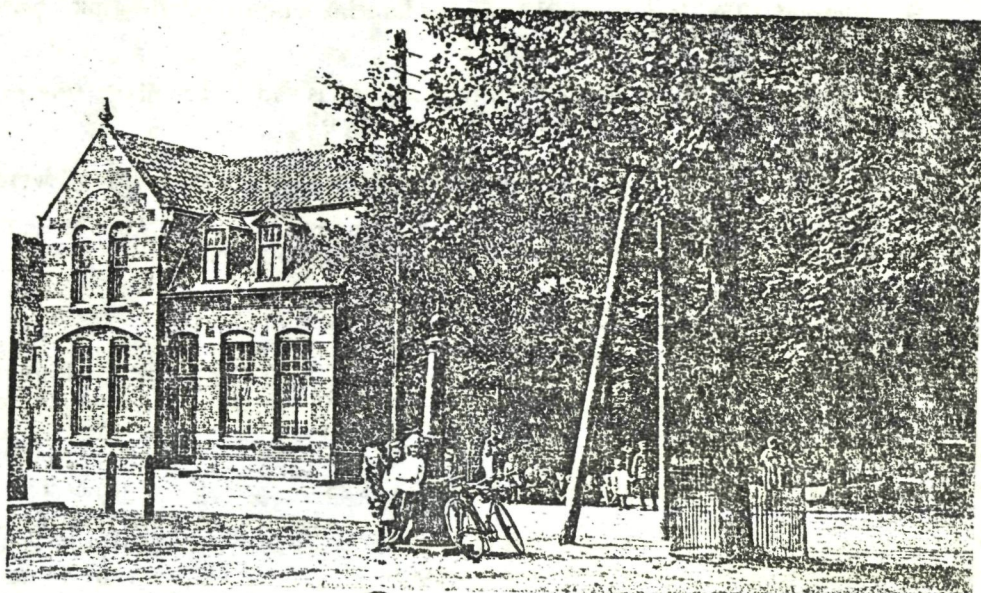
1. In 1812 was er wel een distributeur, maar zijn adres is onbekend.
2. Rond 1827 is het Distributiekantoor waarschijnlijk gevestigd in de vroegere pastorie (zie Winkelmolen blz. 176).
3. Vanaf 21-4-1847 of 19-1-1848 tot 1853 is het hulppostkantoor (sinds 1-9-1850) gevestigd in de Nieuwstraat ten huize van Rutten.
4. Van 1853 tot 1-7-1900 of 1909 in de Dorpsstraat tegenover het "hoge huis", waar later de familie De Mandt een schoenmakerij had en in onze tijd (plm. 1960) een groentezaak van Sprankenis was gevestigd (zie Winkelmolen).
5. Vanaf 1-7-1900 of 1909 tot 1925 in een woonhuis op de Markt (17)

Het hulppostkantoor op de Markt (17) in Budel

6. Van 1925 tot 1945 in de Nieuwstraat 18 in het "Witte Huis".

Budel Post Kantoor.

Photo J. Van Baelen-Aerts,
Neerpelt (Tegenover de kerk).

Links het hulppostkantoor waar nu het "witte huis" is

1. Van 1946 tot 1961 verhuist naar Nieuwstraat 16 waar vroeger een looierij was op "Jachtlust".
2. Van 1961 tot 1-4-1976 op de hoek Marktstraat en Dorpsstraat 14.
3. En vanaf 1-4-1976 tot nu is het hulppostkantoor gevestigd op het adres Markt 17.

Budel-Schoot:

1. Van ongeveer 1926 tot rond 1940 was het "station" gevestigd op de Groot-schoterweg, maar de juiste adressering is onbekend.
2. Van ongeveer 1940 tot 1951 was het "station", waar thans slager Van Vlierden woont, Groot-schoterweg 124-126.
3. Van 1951 tot 1960 was het Groot-schoterweg nu nr. 129, waar de rijwiel-handel Jo van Seggelen gevestigd is.
4. Rond 1960 tot december 1972 was het "station" eerst op de Groot-schoter-weg, later werd het "bijkantoor", dat in de Lambertusstraat 15 stond.
5. En tot slot van december 1972 tot heden is het "postagentschap" weer te vinden op de Groot-schoterweg 100.

Budel-Dorplein:

1. Tot 1-5-1958 was het "station" te vinden op het adres Lozerstraat 50, later de Ant. Stevensstraat genaamd.

2. Van 1-5-1958 tot 3-1-1972 was het "station" gevestigd in de Hoofdstraat 103 in de zg. "Witte Villa".
3. En als het laatste tot 31-12-1976 was het "postagentschap" te vinden in de Hoofdstraat 79 in de supermarkt van het kantinegebouw van de Zinkfabriek.

Legerplaats Budel:

1. Het adres van dit "bijzondere"* postagentschap is van 1 december 1965 tot heden steeds hetzelfde gebleven nl. Nieuwedijk 60...

* Het was het eerste postagentschap, dat in een Legerplaats gevestigd werd.

C. Distributeurs-, postmeesters of brievenaaders-, kantoorhouders-, stationhouders-, bijkantoorhouders-, postagentschaphouders.

Budel:

<u>Namen</u>	<u>tijd</u>	<u>titel</u>
1. Gerbrants	1812	distributeur
2. Joh. Corn. Alexander Rutten	21-4-1847 - 1853	distributeur/postmeester
3. Joh. Ludovicus van Winkel	1853 - 16-8-1900	postmeester of brievenaarder
4. Gerardus Jos van Winkel	16-8-1900 - 1925	postmeester of brievenaarder
5. J. Corten	1925 - 1946	kantoorhouder
6. C.J. Krebbers	1946 - 1969	kantoorhouder
7. Vervangers o.a. Eikelenburg	1969 - 1972/73	kantoorhouder(s)
8. W.M.M. Huybers	1972/1973 - nu	kantoorhouder

Budel - Schoot

1. Anna Geven-Bongarde	- 1926	stationhoudster
2. Anna Deeben-Strik	1926 - 1932/33	stationhoudster
3. Maria Geurts	1932/33	stationhoudster
4. Jaak van Dooren	- plm. 1951	stationshouder
5. Els en Koos Chatrou	plm. 1951 - 1959/60	stationshouder en -ster
6. H.J. Genevaessen-Dings	1959/60 - dec. 1972	stationshoudster/ bijkantoorhoudster
7. R. Dorssers-Hegge	dec. 1972 - nu	postagentschaphoudster (particulier)

Budel-Dorplein:

1. Martinus Brugmans	- 1-5-1958	stationshouder
2. Julia Coenegracht	1-5-1958 - 16-9-1963	stationshoudster
3. Mevr. Willems	16-9-1963 - 3-1-1972	stationshoudster
4. Hendrik van Og	3-1-1972 - 31-12-1976	om 18.00 uur postagentschaphouder

Legerplaats Budel:

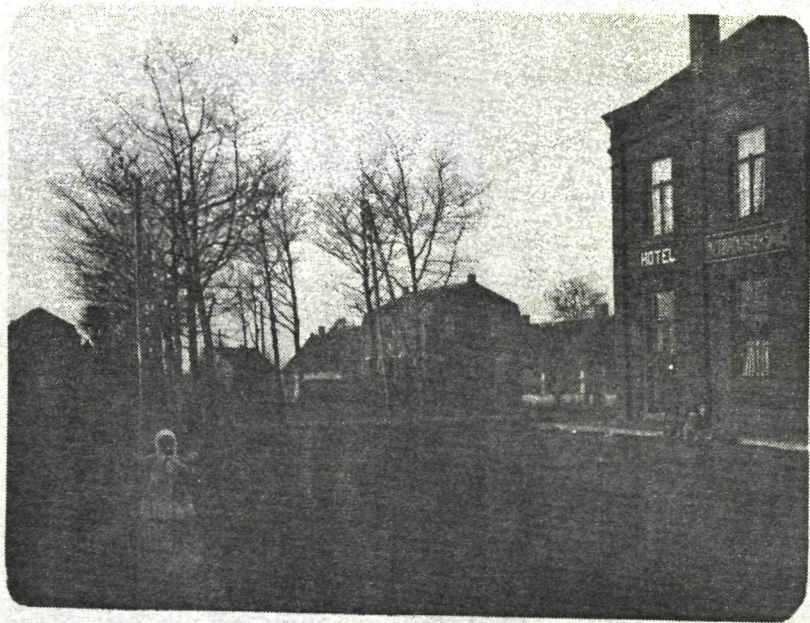
1. van Doorn	1-12-1965 - 26-10-1981	postagentschap- houder
2. Mevr. Creemers	26-10-1981 - nu	postagentschap- houder M. van Dooren.

JEUGDHERINNERINGEN

Toen, vooral op de middelbare school, mijn belangstelling voor de geschiedenis was gewekt, heb ik mij al eens afgevraagd of de grote gebeurtenissen uit de vaderlandse geschiedenis ook op Schoot nog in een of andere wijze in de herinnering voortleefden. Uit gesprekken met ouderen heb ik kunnen vaststellen, dat dit inderdaad het geval was en dat een bepaald voorval uit vroegere tijden van mond tot mond moet zijn overgeleverd.

Blijkens zijn verhaal in de geschiedenisles had meester Leijssen, het toenmalige schoolhoofd op Schoot, in zijn studententijd een oude man gekend, die de gehele Franse Revolutie (1789 - 1814) nog had meebeleefd. Bijzonderheden heeft de meester, helaas, niet gegeven. Dit feit bewijst echter wel, dat eventuele verhalen een zekere kern van waarheid kunnen bevatten.

Van mijn vader heb ik meermalen vernomen, dat in de schuur van Jean Sentjens (langs de spoorweg naar Hamont), thans het eigendom van de familie J. en P. Lamers, ooit de H. Mis was opgedragen. Wanneer dit plaats had gevonden en onder welke omstandigheden wist de goede man er niet meer bij te vertellen. Later bleek mij uit een publicatie in het Gedenkboek Sint Laurentius Hamont (1904-1954), dat deze gebeurtenis aldaar inderdaad heeft plaats gevonden. Pastoor Lemmens heeft hier voor zijn Hamonter parochianen in de jaren 1795-1797 af en toe de kerkelijke diensten verricht als de toestand in Hamont daartoe niet veilig was wegens de daar toen heersende kerkvervolging.

Gezicht op het Stationsplein in Budel - Schoot in 1933

Het volgende verhaal hoorde ik van mijn tante, Wilhelmina Rijnders-Feijen (1870-1941), een geboren Schotenare.

In het huis, dat toendertijd moet gestaan hebben op de plaats waar nu dr. Van den Bosch aan de Grootshoterweg, nabij het voormalige station, zijn woon- en praktijkruimte heeft gebouwd, diende zich op een zekere dag een Franse militair van het bezettingsleger aan. Deze eiste van de bewoner (wiens naam nog door mijn zegsvrouw genoemd werd; ikzelf ben hem, helaas, vergeten) een stuk spek. Deze heer des huizes was met een spraakgebrek behept. Hij antwoordde de militair: "Ik jou spek geven zal". Meteen greep hij deze vertegenwoordiger van het Franse gezag met weinig respect vast en verbrandde hem in het open haardvuur.

Of deze aanslag op de bezettingsmacht voor de bewoner of voor de Schoter of Budelse gemeenschap nare gevolgen heeft gehad - wat wel voor de hand zou hebben gelegen - ofwel dat deze gebeurtenis zich zou hebben afgespeeld tijdens de terugtrekking van de Fransen, hierover wist mij de verhaalter niets meer te vertellen.

Over de tijd van de Belgische Afscheiding (1830-1839) heb ik ook nog een en ander kunnen vernemen uit de mond van bejaarde vertellers.

Zoals de lezers wel bekend zal zijn brak eind augustus 1830 in Brussel de opstand tegen Willem I uit. De oorlogshandelingen welke daarna volgden waren in augustus 1831 ná afloop van de Tiendaagse Veldtocht en het bombardement van Antwerpen in 1832 practisch beëindigd. De koning wilde echter de afscheiding van België niet erkennen. Hij bleef hopen op hulp van Pruisen en Rusland. Eerst in april 1839 kwam het tot een vergelijk tussen Noord en Zuid. In de tijd van 1832-1839, het z.g. Status Quo-tijdvak beperkten de krijgsbedrijven zich in hoofdzaak tot onderlinge plagerijen van de bevolking, en dit wederzijds.

Op een bepaalde kwade dag in dit Status Quo-tijdvak drongen Belgische vrijwilligers, door mijn zegsvrouw (zie boven) "partisanen" geheten, vanuit Hamont tot Schoot door tot de toen vermoedelijk eerstgelegen boerderij van de familie Meurkens. Dit huis was de voorganger van dat waarin nu de familie Arnold Lamers woont. Het was met de zijgevel naar de straat gericht en het was blijkens de daarop bevestigde muurankers gebouwd in 1797. In dit huis drongen de partisanen binnen en bedreigden, kennelijk met geen ander doel dan om de bewoners schrik aan te jagen, een in de wieg liggend kind met een sabel of bajonet te doorsteken. Hierdoor - begrijpelijk - hevig geschrokken, barstte de moeder van het bedreigde kind in een zodanig gekrijs uit, dat dit in verre omtrek te horen moet zijn geweest. Of er nog verdere plagerijen werden gepleegd daarover doet het verhaal het zwijgen toe. Het was toch al erg genoeg voor deze eenvoudige mensen, die van de hoge politiek geen weet hadden.

Ook in dit tijdvak zouden op Schoot Nederlandse huzaren gelegerd zijn geweest. Van Nolleke van Daal uit Hamont vernam ik de volgende geschiedenis.

De familie van Daal uit Hamont oefende een boerenbedrijf uit aan de Budelpoort te Hamont. Zij bezat o.m. een perceel grond, dat - als ik het goed begrepen heb - gelegen was langs de grens op Nederlands gebied tussen de huidige spoorlijn Budel - Hamont en de familie Kwanten op de Locht. In deze akker was een gedeelte waarop ondanks alle moeite en werk van de Van Daals het gezaaide gewas niet wilde gedijen. Enige zoons van deze ondernemende familie wilden de oorzaak van deze onvruchtbaarheid achterhalen. Zij begonnen de bodem af te graven en heel in de diepte vonden zij iets wat naar hun inzicht de

oorzaak van het niet-groeien zou zijn. Zij vonden een door paarden, als het ware tot een haast ondoordringbare schijf platgetrapte hoeveelheid stro en paardenmest. Na ontgraving van deze stroschijf zou er tussen deze grond en de omliggende geen verschil meer wat betreft de groeizaamheid der gewassen zijn geweest. Op de plaats van de opgegraven stroschijf zou gedurende het Status Quo-tijdvak een verdedigingsschans geweest zijn, bewaakt door huzaren. Deze hadden daar kennelijk op het uiterste puntje van het Nederlandse gebied de grens moeten bewaken.

Dit zijn zowat herinneringen uit mijn jeugd op Schoot. De gelegenheid heeft mij ontbroken om na te gaan of alles geheel of gedeeltelijk op geschiedkundige feiten berust. In elk geval, om met een Italiaans spreekwoord te zeggen: Als ze niet waar zouden zijn, zijn ze in elk geval goed gevonden. Misschien wil een ander zijn jeugtherinneringen ook eens aan het papier toevertrouwen.

J.D.G. Reinders.

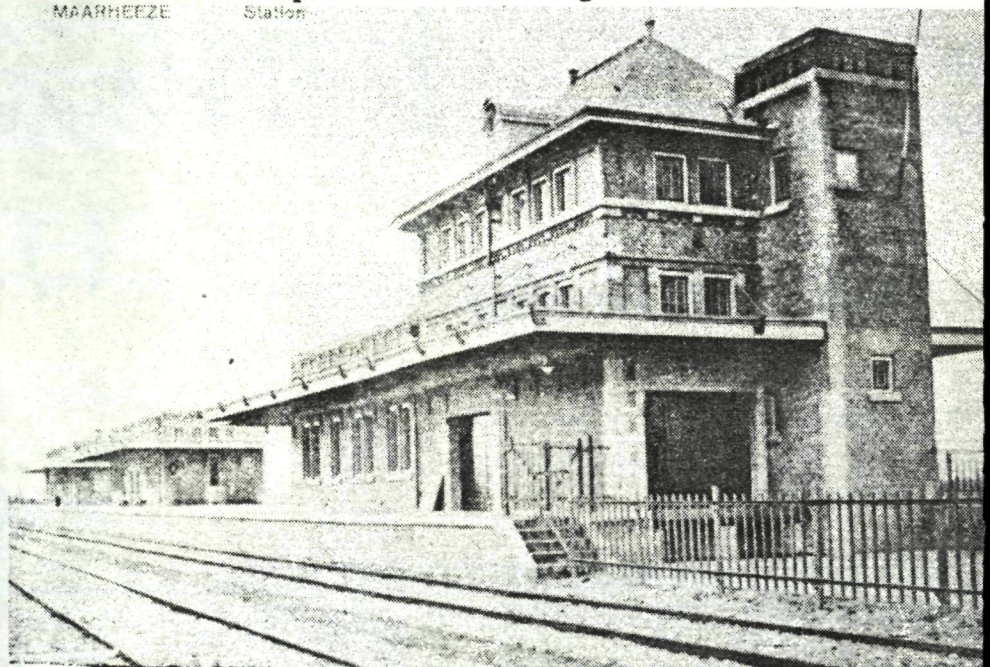
70 JAAR SPOORLIJN EINDHOVEN - WEERT

Het is dit jaar precies 70 jaar geleden dat de spoorlijn Eindhoven-Weert met de daaraan gelegen stations, Eindhoven, Geldrop, Heeze, Sterksel en Maarheeze werd geopend. Dat gebeurde op 30 oktober 1913 door het laten rijden van een met vlaggen versierde trein van Eindhoven naar Weert. In die trein zaten de gemeentebesturen van Eindhoven, Tongelre, Geldrop, Zesgehuchten, Heeze, Maarheeze en Weert. Het voor velen in die tijd onbekende ijzeren gevaarte trok natuurlijk veel bekijks. De lijn was eigendom van de Staat der Nederlanden en werd geëxploiteerd door de Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen (SS). Natuurlijk vierde men ook in Maarheeze feest. In de nabijheid van het door architect Ir. G.W. van Heukelom ontworpen station werd een ereboog geplaatst. Daarop stond: "Nu kan iedereen tevreden zijn, ginds de kerk en hier de trein". Er was namelijk in die tijd onenigheid over de plaats, waar de nieuwe kerk van Maarheeze moest komen te staan. De vele werklieden, die bij de aanleg van de lijn betrokken waren, vonden hun onderkomen in de directe nabijheid van de lijn, in het logement van J. de Laat.

Deze laatste was bovendien bakker en kruidenier. Een deel van dit pand, dat thans nog bestaat aan de huidige Spoorstraat (!) werd omgedoopt tot "Stations Koffiehuys". De Oude Boom heette voortaan Stationsstraat en velen (ver)bouwden in deze straat. Vaak waren de verwachtingen echter te hoog gespannen. Het station Maarheeze werd, evenals dat van Sterksel, op 15 mei 1938 voor het reizigersvervoer gesloten en op 1 juni 1970 ook voor het goederenvervoer. Kort daarna werd het stationsgebouw afgebroken. Nu vindt men, vanuit Maarheeze komende, links van de overweg nog het met onkruid overwoekerde perron voor velen eens vertrekpunt of eindbestemming.

MAARHEEZE

Station

IETS OVER KERSTMIS EN KERSTGEBRUIKEN

Het Kerst- of Joëlfest is van oorsprong een heidens feest, gewijd aan de Germaanse zonnegod, die in het Noors Freyr en in het land van onze voorouders Fro heette. Het is het midwinterfeest (vergelijk met St. Jan, 24 juni, het midzomerfeest), de overgang naar een andere periode, naar een nieuw jaar. Deze overgang duurde 13 dagen en 12 nachten. Het begon met Kerstmis (midwinter) en eindigde op de dertiende dag (Driekoningendag). De Romeinse nieuwjaarsdag kwam in het midden van deze periode. De geesten van de overledenen keerden tijdens deze periode op aarde terug en werden met herrie verdreven of door offers gunstig gestemd, waardoor ze vruchtbaarheid verleenden aan veld, yee en volk. Het waren 12 heilige nachten, van belang voor de tijdsbepaling. De boeren letten deze nachten vooral op het weer, want hieruit maakten zij hun weersvoorspelling op voor de twaalf maanden van het jaar. Het Kerstfeest heeft langzaam maar zeker de plaats ingenomen van het Romeins-heidense feest de plaats ingenomen van het Romeinse-heidense feest.

In het oosten van ons land heeft nog altijd het midwinterhoornblazen plaats. Als de Twentse boer uit zijn langgerekte, uitgeholde stukken hout de zwaarmoedige klanken haalt, die tot ver in de omtrek te horen zijn, voelt hij zich één met de herders van Bethlehem. Hierbij doet een put dienst als klankbord.

Evenals het klokkeluiden en bazuingeschal is het midwinterblazen bedoeld als duveljagen, het verjagen van de boze geesten.

Vroeger werd in Sleeswijk op Kerstdag een rad in het dorp gewenteld hetgeen op het gouden rad van de zonnegod Fro zinspeelde. In Zutphen voer in de

Kerstnacht Derk met de beer rond, d.i. een spook, op een zwijn rijdend. De boer borg dan zorgvuldig zijn akkergereedschap weg want als het zwijn er op trapte was 't bedorven. Dat spook was de oude Fro aan wie het zwijn gewijd was. Over de talloze liederen hoef ik het hier niet te hebben, want die zijn genoegzaam gekend, alhoewel er vroeger naast de kerkliederen ook tal van volks- en nachtwachtliedjes gezongen werden. Op vele plaatsen was het zo ge-

Midwinterhoorns.

bruikelijk dat de nachtwaker van Kerstnacht tot Nieuwjaar en tot Driekoningen dus gedurende de heilige nachten de oren der slapende gemeente met zijn nachtgezang streelde.

In Limburg legde men vroeger brood buiten opdat de paus van Rome dit kon zegenen. Ieder familielid at er op Kerstdag een stukje van om van die zegen deelachtig te worden.

Ook heerste vroeger bij ons het geloof dat de koeien in de stal in de Kerstnacht klokke twaalf even opstaan en kunnen spreken, dat putwater wordt tot wijn, dat de bijen zingen tot Gods lof en dat de appelbomen bloeien. Doch wie dit zou willen horen of zien zou het met de dood moeten bekopen.

Dan het Kerstblok. Vroeger had met Kerstmis iedereen de vrijheid om de dode bomen uit de bossen te halen en onder de schoorsteen in de open haard te doen knetteren waarbij de kinderen zongen:

"En we zitten samen al bij den haard

|En eten koek met pruimetaart".

De koeken met Kerstmis waren over het hele land bekend. Ook dit is een oude midwinterherinnering, want onze voorouders hadden grote offerkoeken. Deze oude kerstkoek was een flinke afgeplatte koek met hoge rand. Het bovenvlak was met witte suiker bedekt en van binnen zat hij vol met rozijnen, pruimen, sukade en meer van dat lekkers. Toch had hij toen al zijn oude naam niet meer want die kerstkoek was eigenlijk niets anders dan de van ouds bekende duivekaters. Het Kerstbrood wat we nu kennen is dus eigenlijk al een zeer oud gebruik. De tijd tussen het kerstganzen en kerstkoeken eten kon niet enkel opgevuld worden door het kijken naar het knetterende vuur (Kerstblok), doch er moest ook wat verteld worden en ziehier de oude kerstsprookjes. Oude vertellingen sedert eeuwen overgeleverd van geslacht op geslacht en telkens gevarieerd Sprookjes en vertelsels van o.a. Moeder de Gans of 't Roodkousje. In onze tijd hebben de kerstsprookjes een heel ander karakter gekregen en zijn kerstverhalen geworden, over bijvoorbeeld de een of andere losbol die met Kerstnacht thuiskomt. Meestal verhalen met een happy end.

Naast de kerstkoek en kerstverhalen kwam het ganzebord of andere spelen op tafel waarmee de avond besloten werd.

De kerststal heeft al vroeg zijn intrede gedaan en staat nu onder de kerstboom. Voor Kerstmis ziet men daarin alleen maar Maria, Jozef, de ezel en de os. In de Kerstnacht komt er dan het kindje Jezus bij en de herders met de schaapjes en de Engel zwevend boven de stal. Op Driekoningen verschijnen er de drie vorstelijke figuren met hun kameel. Vroeger werd de kerststal gemaakt van wat de natuur in de winter te bieden had. De stijlen van de stal werden gemaakt van berkestammetjes, de wanden en het dak van eikenschors of stro. Op de grond werd mos gelegd of "hekssel" (gesneden stro), waarin paadjes werden gemaakt. Verdere versieringen waren er in de vorm van denneappels, dennetakken en hulst (Christelijke symbolen van de doornen kroon).

De kerstboom is bij ons een halve eeuw in zwang en is overgewaaid vanuit Duitsland. Wij kennen nu dit denneboompje:

"Met vlamvend waslicht op de takjes

|En lekkernij en kindergoed".

Nu weet men niet beter meer als dat de kinderen de kerstboom mogen helpen zetten en bij de burens en de familie mogen gaan kijken.

De kerstboom is waarschijnlijk een miniatuur vertegenwoordiger van de oude wereldboom, die bij de Germanen zeer heilig was: "Den Esch Yggdrasil", de

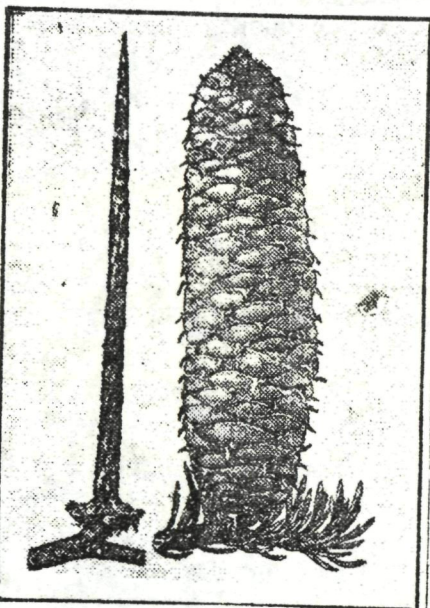

boom des levens, en daarom immer groen, die met zijn takken en wortelen hemel en aarde omvatte. Aan de voet van die boom ontsprongen de heilige bronnen en de kroon overschaduwde het geheimzinnige meer, waaruit de 3 nornen (schikgodinnen) te voorschijn kwamen. Van de takken druppelde een zoete dauw, "honingval" genoemd.

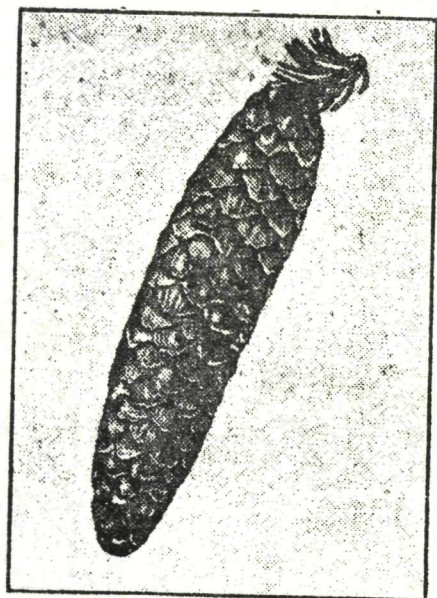
Eeuwen geleden leefde in sommige landen het oud' Germaanse bijgeloof om bij het begin van de wintertijd de woning, de stal en de bron of waterput te versieren met "altijd groene" bomen zoals dennen, sparren en hulst. Men geloofde, zo het woonhuis en zijn bewoners, het vee en het drinkwater te zegenen. In "altijd groene" bomen zag het volk van die tijd iets bovennatuurlijks. Deze bomen zo wilde het volksgeloof, beschikken over bijzondere levenskrachten, die zij weer aan ons kunnen afstaan. Tot deze "zegenbrengende bomen" behoort ook onze kerstboom, hoewel die van veel later dateert.

De kerstboom van nu is van betrekkelijk jonge oorsprong. Vanaf 1600 is hij via de Elzas in Duitsland ingeburgerd maar pas in de tweede helft van de vorige eeuw meer algemeen verspreid.

Rondom deze kerstboom heerst echter een Babylonische spraakverwarring. Het is geen kerstden maar een kerstspar. Het bekende kerstliedje "O, denneboom, o, denneboom" heeft hierin flink verwarring gesticht. De zilverspar (*Abies*) die vroeger als kerstboom werd gebruikt, wordt in Duitsland "Tanne" genoemd. Het oorspronkelijke Duitse liedje spreekt dan ook over "Tannebaum". Heeft de vertaler de oorspronkelijke tekst van dit liedje opzettelijk foutief vertaald opdat het beter in het gehoor zou liggen of eenvoudig omdat hij van naaldbomen geen verstand had? Omdat tegenwoordig de zilversparren te duur zijn worden enkel nog fijnsparren als kerstboom gebruikt. Het hout van de denneboom wordt in de handel grenehout genoemd, dat van de fijnspar (onze kerstboom) vurehout en van de zilverspar dennehout.

VAN de zilverspar staan de kegels steeds rechtop. Bij rijpheid valt de kegel uiteen en blijft er een kale, houtige spil op de tak achter.

DE kegels van de fijnspar hangen altijd en vallen in hun geheel af.

Om de zaak nog ingewikkelder te maken wordt de denneboom ook wel pijnboom of kortweg pijn genoemd. Voor een niet ingewijde is het moeilijk, in deze doolhof van naaldboomnamen wegwijs te worden. Daarom volgt hier ter vereenvoudiging een simpel tabelletje:

<u>Latijn</u>	<u>Nederlands</u>	<u>Duits</u>	<u>Naam van het hout</u>
Pinus	den	Kiefer	grenen
Picea	fijnspar	Fichte	vuren
Abies	zilverspar	Tanne	dennen

De glazen bollen van tegenwoordig waren vroeger appels en noten, levensvernieuwende vruchten, symbolen van vruchtbaarheid.

De koekjes, het suikergoed en de cadeautjes gaan terug op de heidense offers. Het Germaanse zonnesymbool bij uitstek het zonnerad vinden we terug in de vorm van de kerstkransjes. Dit zonnerad werd door onze heidense voorouders in de lente rondgedragen om de zon weer op gang te krijgen. Ook werden ze begraven om warmte en groei te verkrijgen.

Kerstgebruiken zoals het kindje wiegen en de Kerstkribbe zijn zuiver christelijke van inspiratie, terwijl de andere, zoals het kerstblok en de smulpartijen, in hun oorsprong te herleiden zijn tot oeroude heidense gebruiken. Hoe het ook zij, het blijft een feest met een heel speciale sfeer.

Literatuur:

- Gouw, J. ter : De volksvermaken
Graft, C.C. van de en Haan W.R. de : Nederlandse volksgebruiken bij hoogtijdagen.
Jaspers, H.J.J. : Artikelenreeks uit de Grenskoerier.
Struiving, N. : Onze kerstboom is geen "O, denneboom".
De Volkskrant 17 december 1960.

H. Jaspers.

STRAATNAMEN (IV)

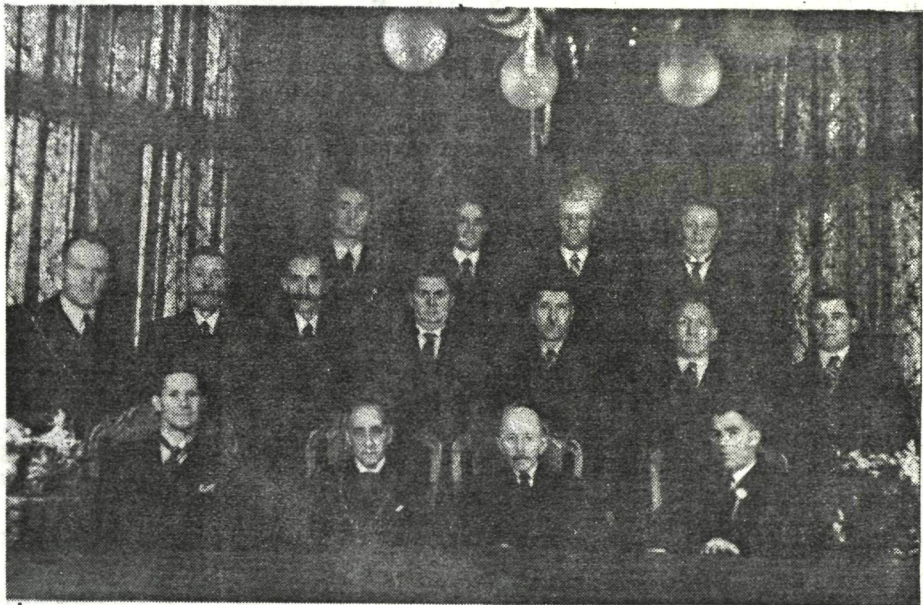
Budel

Weth. van Hunselstraat. Deze verbindt de Grootbroterweg met de Willem de Zwijgerstraat - Fabriekstraat - 't Inne. Er komt nog een weg op uit, nl. een aftakking van de Midbuulweg.

De straat is genoemd naar oud Wethouder Johannes Antonius van Hunsel. Hij werd geboren op 3 mei 1884 als enige zoon (hij had een zuster) van Johannes van Hunsel en Wilhelmina Govers.

Hij trouwde met Elisabeth Cox en uit dit huwelijk werden 6 kinderen geboren: 2 jongens en 4 meisjes. 25 januari 1952 overleed hij in het ziekenhuis te Weert en werd in Budel begraven naast zijn echtgenote die op 29 augustus 1943 was overleden. Hij woonde op de hoek van wat nu is de Willem de Zwijgerstraat - Weth. van Hunselstraat waar naast het oude huis nog zijn zoon Jan en kleinzoon Jan van Hunsel wonen.

Hij was een geboren verenigingsleider, organisator en bestuurder. Vanaf 1919 tot aan zijn dood was hij afgevaardigde in de raad, behoudens de periode gedurende de bezetting toen er geen raden waren. Het wethouderschap bekleedde hij 19 jaar gedurende de perioden van 1919 tot 1931 en van 1945 tot aan zijn dood. Driemaal was hij waarnemend burgemeester waarvan een keer, voor de benoeming van burgemeester Ras, zelfs 10 maanden.

Weth. J. van Hunsel rechts naast burgemeester A. Ras in 1947

Op 18 januari 1920 werd hij bestuurslid van de Coöp. Zuivelfabriek St. Antonius te Budel. Op 11 mei 1940 werd hij hiervan voorzitter. Op 14 augustus 1948 werd hij, na het samengaan van de zuivelfabrieken van Weert, Nederweert, Stramproy, Ell-Hunsel en Budel, hoofdbestuurslid van de Coöp. Zuivelvereniging Ament G.A. en tegelijk voorzitter van de beheerscommissie van de zuivelfabriek St. Antonius te Budel. Op 22 december 1950 werd hij Ere-hoofdbestuurslid van Ament en op 2 januari 1951 ere-voorzitter van de beheerscommissie van St. Antonius.

Voorzitter van de NCB in de afdeling Budel werd hij in 1920 en bleef dit tot 1949, waarna hij het Ere-voorzitterschap verkreeg. Verder was hij nog werkzaam voor de verzekeringen van de NCB en diverse commissies op landbouwgebied. Vanaf 1919 was hij ook voorzitter van de Stierhouderij. Vanaf de oprichting op 12 november 1919 was hij verbonden met de plaatselijke afdeling van het Wit-Gele Kruis. Tot aan zijn dood vervulde hij de functie van vice-voorzitter. Op 14 maart 1939 werd hij benoemd tot lid van het R.K. Kerk- en Schoolbestuur van de parochie O.L. Vrouw Visitatie te Budel. Vanaf 1937 tot aan zijn dood was hij hoofdbestuurslid van het Waterschap "Stroomgebied de Dommel". In 1948 werd te Budel de stichting Katholieke Gezinszorg opgericht, ook hiervan was hij voorzitter. Nog talrijke andere bestuursfuncties vooral op landbouwgebied bekleedde hij, te veel om allemaal op te noemen, kortom een bestuurder en verenigingsman zoals er maar weinig geboren worden.

Volgens de oudste kadasterboeken heette de weg vroeger Schuttersstraat, die liep vanaf de Zwarteweg (nu Willem de Zwijgerstraat - Fabrieksstraat) tot aan de Grootshoterweg en vandaar terug in z-o richting tot aan de Dammerstraat (nu Midbuulweg). Dit is dus het stukje dat nu bij de Midbuulweg behoort. De naam zal wel verband gehouden hebben met de Gilden of Schutters die langs deze weg optrokken of er grond hadden liggen. Na de komst van de Zinkfabrieken is de weg opgehoogd met zinkassen. In '37-'38 werd de weg bestraat met rode waalklinkers, die zich nu nog onder het asfalt bevinden.

Ook werden er langs deze weg en langs andere verharde wegen op het einde der 30-er jaren bomen geplant. Langs deze weg zijn toen paardekastanjes geplant waarvan er nu nog staan. Van toen af aan heette de straat Kastanjeweg. Op 26 september 1955 werd de naam veranderd in v. Hunselstraat en op 2 mei 1968 in Weth. v. Hunselstraat.

Budel - Dorplein

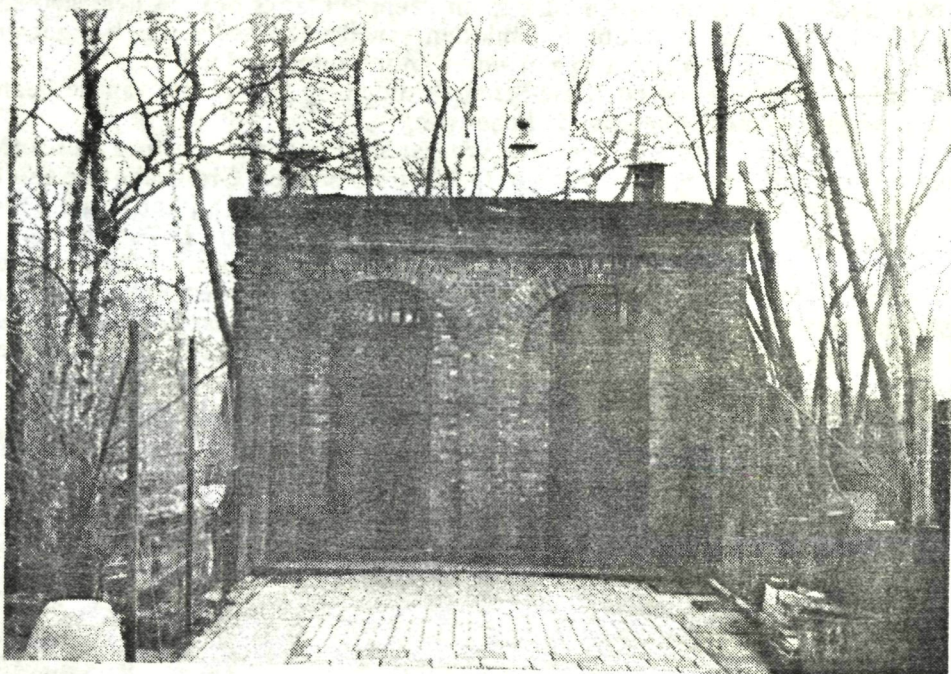
Ant. Stevenslaan. Deze verbindt de Hoofdstraat-Havenweg met de Hoortweg. Er op uit komen resp. de Marialaan, Gebr. Looymansstraat, Ringselweg, St. Josephstraat, Liedekerkestraat en Sepulchrestraat.

De naam is een herinnering aan Theo Stevens die als slachtoffer van het verzet in de oorlog zo tragisch om het leven is gekomen. De naam moet dus ook eigenlijk Theo Stevenslaan zijn. Theodorus Antonius Stevens werd geboren te Budel op 26 september 1923 als zoon van Michiel Stevens Azn. en Antoinetta Vlassak die verder nog 16 kinderen hadden. Ten tijde van de oorlog woonde het gezin in de Liedekerkestraat in Dorplein. Theo was werkzaam als voerman op de boerderij van de Zinkfabriek. In de oorlog was hij aangesloten bij een verzetsgroep in Dorplein. Deze vaderlandsliefde werd hem noodlottig en op 5 september 1944, 20 jaren oud, werd hij in de Peel door de bezetters op beestachtige

wijze vermoord. Op die dag werden er ook nog 5 anderen (Antoon v.d. Putten, Leo Looymans, Martien Looymans, Jan van Zandvliet en Kees Kappers) vermoord in Dorplein. Hij ligt begraven in het Eregraf dat het dorp aan hem en zijn makkers schonk.

In de vorige eeuw was de straat een zandweg, een oude heerbaan en heette de Loozenstraat. Via deze weg kon men nl. door de Hoort naar het kanaal bij de Kempen en zo verder naar Loozen. Na de stichting van de Zinkfabrieken in 1892 werden er woningen e.d. langs de straat gebouwd (1892-1915). Voor het grootste gedeelte vrijstaande anderhalflaagse woningen onder zadeldaken. Vermeldenswaard zijn het voormalige postkantoor uit 1892, de directeurswoning uit 1905 onder mansardedak en het gevangenisgebouwtje uit 1915 met

Het gevangenisgebouwtje aan de Ant. Stevenslaan

opschrift "PRISON". In die eerste jaren werd de weg ook opgehoogd met zinkassen. Het was oorspronkelijk een prachtige laan met dikke bomen er langs die na de in gebruikname van de Contactfabriek al snel een voor een het loodje legden. In het midden van de 40-er jaren werd de weg over een smalle strook verhard met asfalt tot aan de kruising met de Gebr. Looymansstraat. Vanaf 1957 werd het, bij de algemene straatnamenherziening voor Dorplein, Stevensstraat en op 2 mei 1968 werd het Ant. Stevensstraat. Vier jaar geleden heeft men er riolering aangelegd, de weg opnieuw bestraat met klinkers en er bomen aangeplant. Van die tijd af is het de Ant. Stevenslaan.

Budel - Schoot

Grootschoterweg. Verbindt de Nieuwstraat - Grensweg in Budel met het Stationsplein en de Stationsweg bij de spoorlijn Hamont-Weert in Budel-Schoot. Er op uit komen resp. de Weth. v. Hunselstraat, Dammerstraat, Midbuulweg, Kleinschoterstraat, Sportlaan, Pater Ullingsstraat, Dwarsstraat, Vogelsplein, Stationsplein en Parallelweg.

De Grootschoterweg is dus de verbindingsweg van Budel naar Schoot. De naam voor deze weg is eigenlijk fout, de oorspronkelijke verbindingsweg van Budel naar Groot-Schoot liep vanaf wat nu is de Grensweg via de Poelderstraat en Hamonterweg naar het Stationsplein in Groot-Schoot. Deze weg heette vroeger dan ook de Groot-Schoterweg. De veldnaam Schoot (in het dialect ook Scot of Scoet) duidt op een zoom van akkers en beemden langs bos- en heidegebied. Dit klopt ook want tot voor het midden van de 18e eeuw was het gebied achter wat nu de spoorlijn is nog een woest onontgonnen gebied. De namen Groot-Schoot en Klein-Schoot duiden op de grootte van de beide akkercomplexen met bijbehorende bebouwing.

Wat nu de Grootschoterweg heet was vroeger slechts een karrespoor en heette toen toepasselijk de Middelstestraat (gelegen tussen de Grootschoterweg en de Kleinschoterstraat) en liep vanaf de Kleinschoterstraat (bij het kerkhof) in een zuidelijke richting door de Schoterakkers tot bij de kuil D 760 in Groot-Schoot (net achter wat nu is het Stationsplein). Na de aanleg van de spoorlijn Antwerpen - Mönchen Gladbach in 1879 is deze weg door de Schoterakkers in 1884 gereedgekomen als een kortere verbinding van Budel naar het station, dan de eerder genoemde weg door de Poel. Eerst wilde men met een aarden baan genoegen nemen en de Amsterdamse ondernemer F. Schwiep wilde zelfs tramrails over de weg leggen, doch dit plan is niet doorgegaan.

De Grootschoterweg in Budel-Schoot in de richting van het station

Voor de aanleg van de nieuwe weg moesten gronden onteigend worden in de Schoterakkers voor een bedrag van totaal f 4.195,00 en het plan met opmeten kostte f 239,40. In eerste instantie wilde men er een grindweg van maken maar later besloot men er bazaltblokken de z.g. "kinderköpkes", voor te gebruiken voor een totaal van f 14.470,00. In 1884 kwam hij gereed. Bij de aanleg van de weg lag er van Midbuul tot 100 meter voor het station geen enkel huis. Dan tot aan het station 4 huizen: 1 Het huis van Hendrix later resp. Theunissen, van Driekske Vlierden en nu Stribos, Grootshoterweg 135. Deze laatste heeft er in 1930 een nieuw huis voorgezet. De boerderij erachter is op het oude gedeelte opgetrokken. 2 Het huis van Peter Smits later resp. Pier Chatrou en Mon Vossen. Dit huis is afgebroken in 1965 en stond op de plaats waar nu de huizen staan van resp. Mennen en Winters resp. Grootshoterweg 155-157. 3 Het huis van Jan Smits later resp. Govert van Seggelen, Bert van Gils, Joep van de Burgt en nu Piet de Regter, Grootshoterweg 159. 4 De boerderij van Reinier Davits later verbouwd tot het "Brouwershuis" en bewoond door Sjaak Geurts, later Jan Bouwels. Na de sluiting van het café een 15 jaren terug heeft het leeggestaan en daarna hebben er een tijd lang Jehova's Getuigen in gezeten. Nadat deze een eigen gebouw in Dorplein hebben gekregen staat het al weer een aantal jaren leeg.

Onder burg. van Hout zijn in de 30-jaren aan deze weg voor f 25.000,00 verbeteringen aangebracht. Nadat hij door toedoen van Engelse tanks in 't najaar van 1944 was verzakt is hij na de 2e wereldoorlog voorlopig hersteld en in 1955 door de Heide Mij. vernieuwd. In het begin van de 60-er jaren is er riolering gekomen en het definitieve wegdek (bitumen) is er gekomen in het midden van de 70-er jaren.

Maarheeze

Molenstraat. Verbindt de Oranje Nassaulaan met de Smits van Oyenlaan. Aan de zijde van deze laatste straat splitst de Molenstraat zich in twee gedeelten. De straat werd aangelegd in de vijftiger jaren als onderdeel van de nieuwe Philipswijk in Maarheeze. In de zijgevel van het pand Molenstraat 32 werd toen een gevelsteen geplaatst met het opschrift: "eerste steen gelegd door R.H. van Schaik burgemeester van Maarheeze op 22 juni 1957".

De naam herinnert aan de voormalige graanwindmolen van Maarheeze, die in 1890 door molenaar J. Notten uit Leende werd gesticht op een perceel aan de Hagelkruissche akkers (nu parkeerterrein aan de huidige Molenstraat bij de brandweerkazerne). Die stichting houdt niet in, dat de molen

toen ook gebouwd is. Er zijn zelfs aanwijzingen, die bewijzen dat er al eerder een molen stond. Zo stelt Winkelmolen dat de molen van Soerendonk na 1888 verplaatst werd van de Maarheezener zijde van Soerendonk (aan de huidige Molenheide) naar de Budelse zijde (aan de Zitterd). Dit gebeurde omdat Maarheeze toen een eigen molen had en dus niet meer was aangewezen op de diensten van de Soerendonker molen. Ook Jolles geeft aan, dat er in die tijd al een molen bestond. In een verklaring op zegel, gedateerd 20 februari 1888 staat de molenaar toe dat de gilde keizers-, konings- en prijsvogel schiet op zijn "molen in de Hagelkruissche akkers gelegen, Sectie A nr. 1907. De schade, die er aan eene molenschei tijdens het schieten wordt veroorzaakt, wordt geleden door de gilde waarvoor betaald wordt dertig cent". De molenaar zelf, J. Notten, nam ook deel aan het koningsschieten. Er bestaat namelijk nog een schild met daarop d

De molen van Maarheeze aan de Molenstraat

beelding van een molen en de tekst: "J. Notten Koning van de gilde St. Barbara te Maarheeze 1889". Aan het begin van deze eeuw kwam de molen in het bezit van molenaar G. Kunnen uit Nederweert, die het werk later overdroeg aan zijn zoon P.J.H. (Sjang) Kunnen. De molen betekende veel voor de Maarheezer gemeenschap. Vooral in de Tweede Wereldoorlog bewees hij zijn dienst: door de wieden in een bepaalde stand te zetten, kon de molenaar aangeven het gevaar dreigde, of dat de kust veilig was. Dit was vooral van belang voor de vele onderduikers die er in die tijd in Maarheeze verbleven. Hij moest wijken voor de aanleg van de nieuwe Philipswijk. Bovendien paste hij niet goed meer in het dorpsbeeld doordat inmiddels vlak langs de molen de nieuwe brandweertoren was verzezen. De firma Adriaens uit Weert voerde de afbraak uit. Als herinnering aan dit eenvoudige doch voor Maarheeze erg belangrijk gebouw kreeg de straat in de nieuwe wijk de naam Molenstraat.

Soerendonk

Praatsveld

Loop

Wiet

Als deze namen in Soerendonk zoekt, komt bedrogen uit. Ze zijn namelijk nog niet te vinden op de straatnaambordjes, maar dat gaat wel gebeuren! Het zijn oude namen voor het plan Dorpsakkers in Soerendonk. Dit plan betreft het gebied tussen de Dorpsstraat, Van Schaiklaan en Heuvel. Onze heemkundekring heeft een bijdrage geleverd aan dit plan door toponiemen voor dit gebied te ontfermen die als straatnaam kunnen worden gebruikt. We gingen hiervoor letterlijk en figuurlijk "de boer op". Landbouwers (vooral oudere) zijn vaak goed bekend met toponiemen, oude veld-, weg- en waternamen.

De naam 'Praatsveld' is afgeleid van de familienaam Praats. Iemand van deze familie had hier vroeger grond liggen.

De naam 'de Loop' wijst op het stroompje, dat dwars door het gebied heen loopt. In de volksmond heet dit 'de Leup' of 't Leupke'.

De herkomst van de naam 'de Wiet' is onbekend. Mogelijk houdt deze verband met de vroeger veelvuldig in dit gebied aanwezige vogels, speciaal het geluid dat zij maken. Mocht U een andere verklaring voor deze naam hebben, dan vermen wij dit graag van U.

De drie genoemde namen, door onze heemkundekring voorgedragen, werden in de vergadering van 15 november j.l. door de gemeenteraad van Maarheeze aangenomen. Zo zullen deze oude benamingen binnen niet al te lange tijd op de straatnaambordjes in het nieuwe plan Dorpsakkers prijken. Een goed voorbeeld van hoe oud en nieuw kunnen samengaan. Een goed voorbeeld ook van hoe een heemkundekring met een gemeente kan samenwerken. Soerendonk mag blij zijn met het behoud van deze toponiemen.

Merkt op dat de door onze kring voorgestelde toponiemen in Maarheeze (voor het plan "Bruine akkers") niet werden overgenomen.

J. Biemans

H. Jaspers

